

Näkökulmia luvun 15 tehtäviin ja kuviin

Kuvatehtävä: Neuvostoliittolaisen valokuvaajan kuva Suomen ylläpitämän Petroskoin siirtoleirin asukkaista vuonna 1944. Lapset on koottu kuvausta varten lähialueilta. Pohdi, mikä on ollut kuvan tarkoitus.

- Valokuva on sotapropagandaa.
- Kuvalla on haluttu levittää Suomesta mielikuvaa julmana miehittäjänä, joka sulkee lapsetkin piikkilanka-aidan taakse.

1. Jatkosotaan liittyy Suomen kannalta ikäviä asioita, joista vaiettiin pitkään. Mitä nämä asiat ovat?

- Paljonko Suomi luovutti Saksaan juutalaisia sotavankeja ja siviilejä?
- inkeriläisten ja erityisesti heimopataljoonan luovuttaminen Neuvostoliittoon sodan jälkeen
- Itä-Karjalan vankileirien olosuhteet: oliko suomalaisilla keskitysleirejä?
- Suomalaisten SS-miesten toiminta Saksan itärintamalla: syyllistyivätkö hekin julmuuksiin?
- Neuvostoliittoa tukeneet suomalaiset, ”käpykaartilaiset”
- suomalaisnaisten suhteet saksalaissotilaisiin ja puna-armeijan vankeihin Suomessa
- sotilaiden huume- ja mielenterveysongelmat sodan aikana ja sen jälkeen
- sodan kokeneiden lasten traumat, esim. sotalapset ja sotaorvot
- puna-armeijan terrori-iskut Itä-Suomen rajakylissä, joista ei voinut puhua kylmän sodan aikana

2. Pohdi naisten roolia sota-aikana.

a) Miksi naisten rooli oli sota-aikana raskas?

- Naisten oli hoidettava sekä perinteiset omat työnsä että rintamalla olevien miesten työt.
- Monet naiset olivat ensimmäistä kertaa töissä kodin ulkopuolella.
- Naisilla oli myös jatkuva huoli rintamalla olevista miehistä.
- Moni nainen jäi sodan aikana yksinhuoltajaksi.

b) Mitä eri töitä naiset hoitivat?

- Naiset hankkivat elannon perheelleen, hoitivat kodin ja huolehtivat lapsista ja vanhuksista.
- Naisten panos tuotannossa oli tärkeä. He osallistuivat metsä- ja maataloustöihin, työskentelivät tehtaissa ja hoitivat erilaisia kuljetuksia.
- Moni nainen työskenteli myös lottana rintamalla tai kotirintamalla.
- Naisia oli töissä lääkäreinä ja sairaanhoitajina.

3. Pohdi, minkälaista sodan arki oli rintamalla.

Näkökulmia:

- Arki vaihteli sen mukaan, mikä vaihe sodassa oli menossa.

- Hyökkäys- ja perääntymisvaiheet olivat fyysisesti ja henkisesti raskaita. Puutetta oli niin unesta kuin ravinnostakin, minkä lisäksi asetoverien kuolemat ja haavoittumiset olivat raskaita kokemuksia.
- Asemasotavaiheessa saattoi iskeä tylsyys ja koti-ikävä. Sitä lievitettiin keksimällä tekemistä esim. puhdetöistä. Alkoholista käytettiin, jos sitä jostain saatiin. Naiset ja viina olivat yleisiä puheenaiheita ja jutut usein rivoja.
- Yksityisyyden puute lienee ollut arkea rasittava tekijä: sotilaat olivat jatkuvasti yhdessä. Toisaalta asemasodan aikana saattoi päästä lomalle kotiin.

4. Miten sota heijastui naisten ja miesten elämään rauhan tulon jälkeen?

- Naisten raskas rooli jatkui sodan jälkeen. Heillä oli edelleen suuri vastuu perheestä ja kädet täynnä töitä. Moni nainen oli jäänyt yksinhuoltajaksi.
- Osa miehistä oli fyysisesti tai henkisesti vammautuneita. He pikemminkin lisäsivät kuin kevensivät naisten kuormaa.
- Koska miesten katsottiin kärsineen sodassa paljon, heidän puhumattomuuttaan, uppoutumista töihinsä ja jopa juopottelua ymmärrettiin.

5. Etsi SA-Kuva-arkistosta "Etulinjasta kotirintamalle 1939–1945" viisi vaikuttavaa kuvaa jatkosodan ajalta. Pohdi, mikä on kuvien välittämä viesti nykyihmiselle.

Opiskelijan oma vastaus.

6. Essee tehtävä. Perustele väite: Vuodet 1939–44 olivat Suomen historian käännekohta.

- Tehtävä on laaja: opiskelija voi lähestyä aihetta monella eri tavalla.
- Perusajatus on, että kyseisten vuosien aikana Suomi joutui kahteen sotaan Neuvostoliittoa vastaan, onnistui välttämään miehityksen ja säilytti itsenäisyytensä.
- Käännekohdasta puhuminen on perusteltua muun muassa siksi, että kyseisten vuosien aikana Suomen oli pakko muuttaa suhtautumistaan Neuvostoliittoon.
- Näkökulmina voivat olla myös esimerkiksi Suomen suhde Saksaan, kommunistien politiikkaan liittyminen ja kansakunnan yhtenäistyminen talvisodan aikana, Moskovan välirauhan ehtojen toteuttaminen sekä evakkojen asuttaminen.
- Hyvässä vastauksessa käsitellään koko ajanjaksoa. Opiskelijan pitää huomata, että käsittelyssä ovat vuodet 1939–1944 kokonaisuudessaan.

7. Katso video, jossa tutkija Ville Kivimäki kertoo sotilaiden mielenterveysongelmia käsittelevästä väitöskirjastaan *Murtuneet mielet* (2013).

a) Miten Ville Kivimäki päätyi valitsemaan väitöskirjan aiheensa?

- Aihetta ei ollut kunnolla tutkittu aiemmin. Se tuntui tärkeältä aiheelta myös tämän päivän suomalaisille.

b) Miksi Kivimäki oli valinnut kirjaansa lääkäri Urpo Viinikan tarinan?

- Rintamalääkäri Viinikan kohtalo on poikkeuksellinen. Hänet teloitettiin rintamakarkurina, vaikka hänelle diagnosoitiin psykoosi.

- Viinikan tarinassa tulee esiin aiheen keskeinen jännite eli se, että mielenterveysongelma on sekoitettu karkuruuteen ja pelkuruuteen.
  - Viinikka vaikuttaa olleen velvollisuudentuntoinen ja yritti hyvittää tekoaan sen jälkeen. Tämä kertoo siitä, että tavalliset ihmiset saattoivat kärsiä psyykkisistä häiriöistä.
- c) Pohdi, miksi sotilaiden mielenterveysongelmista ei Suomessa ole aikaisemmin juuri puhuttu.
- Asiat olivat niin vaikeita, ettei niistä haluttu puhua.
  - Mielenterveysongelmista kärsineitä ei ymmärretty sodan aikana. Syy ongelmiin pyrittiin löytämään yksilöstä itsestään: vähä-älyisyys, ”hermoheikkous”, perimä jne. Tällaisista asioista syytetyt ihmiset pyrkivät vaikenemaan asioista sodan jälkeen.
  - Sodista on nostettu esiin urheutta ja sankariutta, eivätkä yksilön mielenterveysongelmat ole sopineet tähän romanttiseen mieskuvaan.
  - Myöhemmin historiaa ja sotaa on alettu tarkastella myös mielenterveyden näkökulmasta.
- d) Arvioi, miten tehtävässä tulee esiin historiallinen empatia.
- Historian suurien linjojen lisäksi olisi hyvä pysähtyä pohtimaan myös sitä, miten yksilöt kokivat tapahtumat. Hirvittävät sotatilanteet järkyttivät ihmisten mieltä.
  - Mielenterveysongelmia kärsivien sotilaiden tapauksia käsittelemällä yritetään myös ymmärtää heidän kohtaloaan.